

Boj med levo opozicijo na čelu s Trockim* in Triumviratom se vse bolj razrašča in dobiva neslutene razsežnosti...

MARJAN BRITOVŠEK

POVZETEK

V selektivnem izboru dokumentov iz neobjavljenega Zbornika sledimo izhodiščem spora, dramatičnim diskusijam na partijskih konferencah, plenarjih in kongresih RKP(b). Mnogo tega gradiva v nekdanji Sovjetski zvezi in sedanji Ruski federaciji dotlej še niso objavili, v slovenskem jeziku pa večina teh dokumentov še ni bila objavljena.

ABSTRACT

THE STRUGGLE BETWEEN THE LEFTIST OPPOSITION LED BY TROTSKY AND THE TRIUMVIRATE GROWX INTO UNEXPECTED PROPORTIONS....
CHAPTER II

In the selected Documents for the unpublished collection, we follow the sources of conflict , dramatic debates at Party conferences, plenaries and the RCP (Bolshevik) congresses. Much of this material has not yet been published in either the former Soviet Union or the present Russian Federation, nor in Slovenia.

Gospodarska kriza poleti in jeseni leta 1923 je stopnjevala nezadovoljstvo med partijskim članstvom. Velike disproporce v gospodarstvu je ustvarjala šibkost težke industrije. Škarje med cenami industrijskih in kmetijskih proizvodov so se vse bolj odpirale, kar je resno ogrožalo nadaljni razvoj. Čim bolj se je kriza poglobljala, tem več so razpravljali "o uresničevanju partijske demokracije". Težki gospodarski položaj je notranja nesoglasja še zaostрил. Birokratizacija partijskega aparata in politični kurz trojke sta izzvala rastoč odpor in zaskrbljenost leveice.

* Nadaljevanje članka Boj triumvirata (Zinovjev, Stalin, Kamenjev) z levo opozicijo s Trockim na čelu, iz št. 1-3/1994.

V juliju in avgustu 1923 se je nenadoma zaostila kriza škarij: kmetijska proizvodnja je presegala povpraševanje, v industriji pa so nastale težave glede nadaljne izgradnje. Cene industrijskega blaga so bile izredno visoke, zato industrijskih proizvodov ni bilo mogoče prodati. Brezposelnost je rasla, mezde so padale ali pa so jih neredno plačevali.¹ Vlada pa je s svojimi ukrepi gospodarski položaj še zaostila. Sklenila je prisiliti industrijo, da osredotoči proizvodnjo v rentabilnih podjetjih in da omeji kredite nacionaliziranim podjetjem. Neposreden učinek teh ukrepov pa je bil, da se je industrijska kriza še bolj zaostila, mnogi delavci po mestih pa so prišli v zelo težak položaj. Po tovarnah se je razmahnila živahna agitacija raznih levih opozicijskih smeri. Tovarniške uprave, ki so delale z izgubo in niso dobile državne podpore in kreditov, niso mogle izplačevati mezd in so jih delavcem dolgovale za več mesecev. V mnogih tovarnah je prišlo do "divjih stavk", ki so se vse bolj širile.

Vsekakor so obstajale posebne levičarske skupinice, ki so sodelovale v stavkovnem gibanju, ki se je v glavnem spontano razvijalo. Najpomembnejša med temi skupinicami je bila Delavska grupa. Imela je svoj ekonomski program, ki ga je povezovala s političnimi zahtevami. Nasprotovala je politiki enotne fronte, ki jo je zagovarjala kominterna v kapitalističnih deželah, razkrinkovala partijsko birokracijo in celo pozivala h krvavemu boju za strmoglavljenje oligarhije.²

Tudi skupinica, imenovana "Delavska resnica", je tedaj pričela krepiti svojo aktivnost. Njeno dejavnost je kontrolna komisija označila za menjševiško zaroto, katere cilj je dezorganizacija partije. Partijsko vodstvo je bilo vznemirjeno zaradi vloge, ki so jo odigrale skrajno leve opozicijske skupine pri organiziranju stavk, saj so si prizadevale organizirati delavce proti vladi. Člane partije, ki so se povezovali s temi organizacijami, so začeli izključevati iz partije. V uradnem sporočilu iz tega obdobja je zapisano: "Ekonomska vprašanja razgibavajo delovne množice. Sovražni elementi dvigajo glave. V vrsti velikih obratov Moskve in drugih mest je opaziti oživiljanje nam sovražne propagande, posebno v obratih z nizkimi dohodki. Demagogija v zvezi s cenami in mezdno vprašanje sta v teh mesecih izredno zrasla."³ Organizacijski aparat partije se je tedaj vse bolj krepil. Mesečna poročila CK so vedno pogosteje poudarjala vlogo sekretariata, zlasti še njegovega oddelka za registracijo in razporeditev kadrov (Učet i Raspredelenie), ki je partiji omogočal kontrolo nad državnim aparatom in pravočasno odstranitev privržencev odklona iz partijskih in državnih organov. Iz poročila X. kongresa RKP(b) lahko vidimo, da je ta oddelek v manj kot enem letu premestil 42000 partijskih članov.⁴ V začetku se je delo tega oddelka omejevalo na gubernijske, oblastne in okrožne komiteje. Po končani državljanski vojni, ko so se množične mobilizacije končale, se je v obdobju socialistične izgradnje dežele delo oddelka poglobilo, njegove kompetence pa so se zelo razširile. Administrativni aparat se je povečal, vodenje nacionalnega gospodarstva pa je postalo ena najpomembnejših nalog tega oddelka. Specialne premitivse so bile vse pogostejše. Vsakega delavca je bilo treba poznati do kosti - po kostočkam - je pripomnil Stalin v svojem organizacijskem sporočilu na XII. kongresu RKP(b). CK je že pred XII. kongresom RKP(b) sklenil razširiti aparat oddelka za evidenco in razporeditev kadrov, tako v centru kot v provincah, da bi partija lahko oskrbela vodilne organe najpomembnejših podjetij in državni aparat s partijskim kadrom. Oddelek za evidenco in razvrščanje kadrov je tako postal center nadzorstva nad partijskimi, državnimi in gospodarskimi organi. Ta usta-

1 Izvestija CK, avgust-september 1923, stran 7 in oktober-november 1923, stran 9; Dobb, *Soviet Economic Development since 1917*, stran 168-170.

2 Sorin V., *Rabočaja Gruppa*, Moskva 1924, stran 87.

3 Izvestija CK, avgust-september 1923, stran 11-12.

4 Izvestija CK, RKP(b) št. 28 z dne 5. marca 1921, stran 13.

nova pod vodstvom generalnega sekretarja je postala pomemben instrument pri uveljavljanju Stalinove osebne avtoritete v državnem in partijskem aparatu.

Gospodarski položaj v deželi je postajal vse težji, prizadel pa je predvsem široke sloje delovnih ljudi, ki so postali dojemljivi za ideje opozicijskih skupin. V septembru 1923 so na sestanku CK sklepali o ukrepih za ublažitev krize v industriji in o ukrepih proti kritikom iz vrst skrajne levice. Pozornost so osredotočili zlasti na vprašanje mezd. Poudarili so, da je treba urediti vprašanje plačevanja mezd in dovoliti izplačevanje dodatkov, hkrati pa so opozorili na potrebo, da dvignejo proizvodnjo in znižajo stroške.⁵ V ta namen so ustanovili tri pododbore. Eden naj bi se ukvarjal z vprašanjem mezd, drugi z ukrepi proti krizi škarij, tretji pa naj bi preiskoval pojave opozicije v partiji.⁶

Povod za prvi javni nastop nove opozicije je dal pododbor CK za preučitev političnega položaja, ki ga je vodil Dzeržinski, tedaj komisar za transport. Pooblastili so ga, naj ukrepa proti aktivnosti levih opozicijskih skupin. Partijsko vodstvo je sklenilo, da je treba obračunati tako z "Delavsko skupino" kot z "Delavsko resnico", ker se člani teh organizacij niso podrejali partijski disciplini in je bila njihova aktivnost destruktivna, saj so vodili proti vladi napol ilegalno agitacijo. Ko je Dzeržinski raziskoval aktivnost teh skupin, je ugotovil, da so nekateri sicer neoporečni člani smatrali privrženec opozicije za svoje tovariše in so se upirali, da bi nastopili proti njim. Zaradi aktivnosti ekstremnih levičarskih skupin je bilo članstvo partije vedno bolj vznemirjeno. Dzeržinski je to razpoloženje na zasedanju CK takole opisal: "Slabitev naše partije, ugašanje njenega notranjega življenja, imenovanja namesto volitev, predstavljajo politično nevarnost in hromijo našo partijo pri političnem vodstvu delavskega razreda."

Dzeržinski se je obrnil na CK in zahteval, naj se opredeli glede zahteve, da je dolžnost vsakega člana partije prijaviti ljudi, za katere sumi, da imajo zveze z ilegalno frakcijsko skupino. Dzeržinski se je v svoji zahtevi dotaknil zelo subtilnega vprašanja. GPU je bila "meč revolucije". Vsak boljševik je bil ponosen, če ji je lahko pomagal v boju s sovražniki. GPU pa se je dotle borila le proti zunanjim sovražnikom: proti beli gardi, menjševikom, socialnim revolucionarjem in anarhistom. Zdaj pa naj bi svojo aktivnost razširila in posegla v frakcijske boje. Vsekakor je tak predlog Dzeržinskega opozarjal na negotovost partijskega vodstva, ki je poseglo po administrativnih ukrepih v boju proti ekstremnim skupinam.

To vprašanje je obravnaval politbiro prav v času, ko je imel Trocki z vodilno skupino več sporov, ki so zastrupljali medsebojne odnose. Zahteva Dzeržinskega je dala Trockemu povod, da je opustil molk in zavzel opozicijsko stališče do trojke. Nekateri pomisleki, ki so ga nemara prej še odvrčali od tega, so izginili, ko ga je vodilna skupina skušala izriniti z vodilnega položaja v komisariatu za vojsko. Zinovjev je predlagal, naj revolucionarni vojaški svet okrepijo in mu dodelijo več vodilnih članov partije: Stalina, njega samega ali Vorošilova in njegovega privrženca Laševiča. Ni povsem jasno, kakšne cilje je zasledoval Zinovjev s tem predlogom. Morda ga je vodila želja, da zagotovi trojki odločilno vlogo pri nadzorstvu vojaških zadev in je nastopil sporazumno s Stalinom, ali pa je s spretno potezo skušal Stalina pregnati iz generalnega sekretariata. Trockega je predlog Zinovjeve tako razkačil, da je zagrozil s svojim odstopom z vseh vodilnih položajev - iz komisariata za vojsko, iz vojaškega

5 Izvestija CK, RKP(b), oktober-november 1923, stran 10.

6 Ob'edinenij plenum CK in CKK sovместno s predstaviteljami 10 partorganizacij. Moskva, 25-27 oktjabra 1923 g. Rezoljucija plenuma o vnutrpartijnom položenu. KPSS v rezoljucijah i rešenijah, stran 767-769.

revolucionarnega sveta, iz politbiroja in iz CK. Prosil je, naj ga pošljejo v Nemčijo "kot vojaka revolucije". Podobno željo je izrazil tudi Zinovjev. Stalin pa je izjavil, da se politbiro ne more odreči sodelovanju nobenega izmed obeh slavnih in priljubljenih voditeljev. Prav tako pa ne more sprejeti odstopa Trockega s položaja komisarja za vojsko in iz CK, ker bi to povzročilo prvorazredni škandal. Poudaril je svoje zadovoljstvo, ker ni član vojaškega revolucionarnega sveta, če to koristi utrjevanju enotnosti. Politbiro je sprejel Stalinove argumente. Trockemu je vsekakor uspelo preprečiti večje kadrovske spremembe v komisariatu za vojsko, moral pa je vanj sprejeti dva svoja stara oponenta - Vorošilova in Laševiča.

Nastop Trockega proti vodilnemu jedru oziroma trojki je izzvalo poročilo pododbora Dzeržinskega o notranjem položaju v partiji. Osmega oktobra 1923 je Trocki napisal pismo CK RKP/b/, v katerem navaja oziroma opozarja na poglobitve vzroke za gospodarsko krizo in kako naj bi ukrepali, da bi krizo ublažili, pri čemer se sklicuje na Leninovo pismo "Predaja zakonodajnih funkcij Državni planski komisiji", ki ga politbiro ni hotel objaviti. Nasprotoval je dejavnosti CK RKP/b/ oziroma trojki, ki je skušala z administrativnimi sredstvi utišati negotovanja in kritiko v partijskih vrstah, ničesar pa ni storila, da bi odpravila vzroke negotovanja. Zavzemal se je za demokratično razpravljanje v partiji, ki naj bi omogočilo uresničitev zadanih nalog. Povsem novo v opozicijskem nastopu Trockega je bilo, da je sprožil razpravo zunaj Centralnega komiteja kot najvišjega foruma stranke in s tem po mnenju trojke kršil pravila statuta stranke in spodkopal njeno akcijsko sposobnost. Vse dotlej je Trocki v svojih nastopih omejeval svoje pobude na občasne posege ob posameznih primerih. Zdaj pa je v pismu napovedal, da namerava svoje pravice uveljaviti mimo vodilne trojke in seznaniti s svojimi pomisleki tudi navadne člane partije.

Pismo Trockega Centralnemu komitetu RKP/b/ z dne 8. oktobra 1923 ni bilo nikdar objavljeno v sovjetskem tisku, delno citirano, delno omenjeno in povzeto pa je bilo v menjševiškem emigrantskem glasilu *Socialističeskij vestnik*, 28. maja 1924. Objavljeno besedilo pisma je prevedeno iz Vestnika in vsklajeno z angleškim prevodom Marilyn Vogtove iz Vestnika. Domnevamo pa lahko, da so ponekod stavke podčrtali pri Vestniku in da tega ni storil Trocki.

Centralnemu komiteju in Centralni kontrolni komisiji

1. "V enem od predlogov komisije, ki jo vodi tovariš Džeržinski (glede štrajkov in drugih reči), piše, da so partijci, ki kaj vedo o zbiranju v skupine v partiji, dolžni o tem obvestiti GPU, centralni komite in centralno kontrolno komisijo. Človeku se zdi, da je obveščanje partijskih forumov o dejanskem sovražnem delovanju v organizaciji tako temeljna dolžnost vsakega člana partije, da šest let po oktobrski revoluciji o tem res ni potrebna posebna resolucija. Že samo dejstvo, da je vzniknila potreba po taki resoluciji, je skrajno vznemirljiv znak in z drugimi vred tudi nič manj jasen."

Tako začne Trocki svoje pismo, ki je sprožilo nedavno razpravo, potem pa nadaljuje: "Potreba po taki resoluciji pomeni, da so se a) v partiji pojavile ilegalne opozicijske skupine, kar utegne postati za revolucijo nevarno, in b) v partiji je zavladovalo tako vzdušje, da tovarišem, ki za take skupine vedo, pravzaprav preprečuje, da bi o njih obveščali partijske organizacije."

"Obe dejstvi pričata o izjemnem slabšanju razmer v partiji po dvanajstem kongresu... Mnogi, mnogi partijci - in to nikakor slabi ali najslabši - so bili spričo metod in postopkov med pripravami na dvanajsti kongres strahovito vznemirjeni..." Vsekakor je bilo v šestih mesecih delovanja centralnega komiteja moč videti inten-

zivnejšo rabo tehnik in metod, ki so bile uporabljene pri organizaciji dvanajstega kongresa: znotraj partije so se kot posledica takega ravnanja pokazale odkrito nasprotne in zagrizene skupine, z njimi vred pa so se prikazali številni ljudje, ki vedo, kakšno nevarnost pomenijo te skupine, pa jih vendarle ne prijavijo...

2. Za opazno slabši položaj v partiji sta dva razloga: a) v temeljih neustrezni in nezdravi odnosi v partiji, in b) nezadovoljstvo delavcev in kmetov spričo težkega gospodarskega položaja, ki se ni pojavilo zgolj kot rezultat objektivnih težav, marveč tudi kot posledica hudih napak v gospodarski politiki.

3. "Dvanajsti kongres se je sestal pod geslom smička (most ali vez med delavci in kmeti, industrijo in poljedelstvom). Kot avtor tez o razvoju industrije sem še pred pričetkom kongresa opozoril centralni komite, kako izjemno nevarno bi bilo, če bi bile naše gospodarske naloge predstavljene kongresu na abstrakten in agitacijski način, ko pa je šlo za nalogo, "pozvati k zasuku partijske pozornosti in se usmeriti h konkretnim ukrepom življenjskega pomena, ki naj znižajo prvotno ceno izdelkov državne proizvodnje".

4. Resolucija o industriji se zavzema za utrditev in okrepitev Državne planske komisije (gosplan), ki naj s tem postane vodilni načrtovalni organ. Nadvse pomembno je dejstvo, da je centralni komite po dvanajstem kongresu dobil v posest zapisek, ki ga je bil tovariš Lenin poslal nazaj v času svoje bolezni in v katerem je terjal, da je treba dati gosplanu zakonodajno (ali natančneje, zavezujočo administrativno) oblast. V resnici pa so po dvanajstem kongresu gosplan potisnili še bolj v ozadje... "V veliko večji meri kot pred kongresom, so zdaj o najpomembnejših gospodarskih vprašanjih odločali v politbiuroju in to nanagloma, brez vsakršnih priprav in brez ozira na splošni načrt razvoja..."

Trocki nadalje poudarja, da sta 19. septembra (1923) Rikov in Pjatakov objavila memorandum, v katerem pravita, da "nas nekatere odločitve politbiroja silijo, naj pozornost usmerimo k dejstvu, da je postalo zaupano nam vodstvo državne industrije za nas skrajno težavno"; Trocki sklene misel z besedami: "Naše gospodarstvo je brez vodstva. Kaos prihaja z vrha."

5. "V okviru te točke Trocki opozarja, da je eden od razlogov za trenutno trgovsko in industrijsko krizo "avtarkični karakter naše fiskalne politike, čemur bi se drugače reklo, da ni podrejena splošnemu gospodarskemu načrtu." In dalje: "O tem najbolj zgovorno priča dejstvo, da razkorak med cenami industrijskih izdelkov in poljskih pridelkov, ki se je povzpел do skrajnih nesorazmerij, enako učinkuje na likvidacijo nove ekonomske politike, ker je kmetom popolnoma vseeno - in kmetje so baza nove ekonomske politike - zakaj ničesar ne morejo kupiti, pa naj si bo to zato, ker so zatrli zasebno trgovino, ali pa zato, ker dve škatlici vžigalic staneta prav toliko kot pud** pšenice." Poudarjajoč, da usmeritev k učvrstitvi industrije vodi proti "politični" presoji na vsakem koraku, se je zdelo Trockemu potrebno, da osredotoči svojo pozornost na neznan del problema, ki pa po njegovem mnenju osvetljuje zadevo kot celoto tako, da pokaže, kako se gospodarsko vodstvo partije razkraja "v odsotnosti plana, sistema, oziroma pravilne poti partijske politike".

"Na dvanajstem kongresu," je pisal Trocki, "so prišli v zvezi s trgovsko in industrijsko propagando na dan grozljivi podatki o zlorabah nekaterih partijskih organizacij. Kakšnih zlorabah? Bistvo je v tem, da so nekatere partijske organizacije, ki naj bi vodile določene propagandne agencije, z vpeljavo višje stopnje zavednosti, natančnosti, gospodarnosti in občutka odgovornosti te organizacije pravzaprav speljavale na kriva pota, saj so jih naganjale v kar najbolj brezobzirne in izprijene načine

** pud = 16,38 kg.

sleparjenja. Namesto da bi preprosto obdavčili reklamo v korist partijske organizacije - kar bi bilo sicer nezakonito, pa bi imelo vsaj kakšen smisel - se zatekajo k razpisovanju obveznih toda popolnoma nesmiselnih oglasov, kar se izkaže kot čisto zapravljanje papirja in grafičnih storitev, in podobno. Najbolj škandalozno pa je, da se temu ropanju in pokvarjenosti direktorji niso uprli, nasprotno, vdano pokoreč se ukazom sekretarja pokrajinskega komiteja, plačujejo tudi po pol strani velike oglase v časnikih, kot je na primer Sputnik komunista. In če bi si kak direktor drznil nasprotovati tej praksi, se pravi, če bi doumel, kaj je njegova prava partijska dolžnost, bi se pri priči znašel na seznamu tistih, ki ne priznavajo 'partijskega vodstva', in bi tudi občutil ustrezne posledice... Samo nekdo, ki je popolnoma zgrešil pomen pravega gospodarstva in je povsem brez občutka odgovornosti, bi ob soočenju s tovrstno 'gospodarsko oblastjo' mislil drugače..."

7. Zadnji plenum centralnega komiteja je ustanovil partijsko komisijo za zmanjševanje pretiranih stroškov in za nižanje cen. "Ampak jasno je ko beli dan, da ko državni uradi spričo političnega pritiska mehanično nižajo ceno, s tem v večini primerov bogatijo srednje sloje, učinka na tržišče s kmetijskimi pridelki pa taki ukrepi skorajda nimajo... Že sama ustanovitev komisije za nižanje cen je zgovoren in poguben dokaz, kako politiko, ki zanemari načrtovanje in gibko prilagajanje razmeram, priženejo lastne neizogibne posledice do poskusov, da bi cene urejali v slogu vojnega komunizma. Tako vodi eno k drugemu in namesto da bi gospodarstvo normalizirali, ga spodkopavamo."

8. "Osupljiva razlika v cenah - pa še dodatno breme v obliki davka (hudo breme predvsem zato, ker ta davek ne podpira zdajšnjih ekonomskih odnosov) - je med kmetstvom izzvala silovito negodovanje. Ta politika je vplivala tudi na odnose med delavci, neposredno in posredno. Nenazadnje je spremenjeno vzdušje med delavci razdiralno vplivalo tudi na partijo. Opozicijske skupine so oživele in se razrasle. Nezadovoljstvo se je stopnjevalo. Tako smička deluje za nas ravno obratno: od kmetstva - prek delavskega razreda - k partiji. Tisti, ki tega niso bili sposobni videti prej, ali tisti, ki so vse donedavd pred tem dejstvom zapirali oči, so dobili primerno lekcijo... V osrčju ostrega spora znotraj politbiroja in na predvečer kongresa, ugotavlja Trocki, je treba zavzeti stališče do osrednjega problema: racionalizacije v državni industriji in zapiranja škarij.

9. Dvanajsti kongres je opozoril, da bo ena najpomembnejših nalog novega centralnega komiteja skrbna individualna izbira vodstvenega kadra na vseh ravneh. Pozornost organizacijskega biroja (orgbiro) pri izbiri kadrov pa je bila usmerjena na popolnoma drugo stezico. Ko se odloča o namestitvah, premestitvah in razrešitvah, presojuje člane partije predvsem s stališča, v kolikšni meri utegnejo podpirati ali spodnašati oblast v partiji, ki sta jo naskrivaj in neuradno, zato pa toliko bolj učinkovito, izvajala organizacijski biro in sekretariat centralnega komiteja. Na dvanajstem kongresu je bilo rečeno, da morajo biti ljudje v centralnem komiteju "neodvisni". Dandanes ta beseda ne potrebuje nobene razlage več. Po kongresu je generalni sekretariat uveljavil kriterij "neodvisnosti" pri imenovanju sekretarjev pokrajinskih komitejev in tako je šlo od vrha navzdol pri imenovanjih vse do najmanjše partijske celice. Tak način oblikovanja partijske hierarhije iz vrst tovarišev, za katere je sekretariat smatral, da so neodvisni - seveda v smislu besede izbrani - se razvija s silovitostjo brez primere.

10. "Celo v najhujših dneh vojnega komunizma se sistem imenovanj v partiji ni uveljavil v razmerju ena proti deset, kot se to godi zdaj. Imenovanje pokrajinskih sekretarjev je zdaj postalo pravilo, to pa pomeni, da je položaj teh sekretarjev v bistvu neodvisen od lokalnih organizacij. Če začne kdo nergati, kritizirati ali celo pro-

testirati, ga lahko sekretar s pomočjo centra gladko premesti. Na neki seji politbiroja so obravnavali združevanje pokrajin in z očitnim zadovoljstvom izjavili, da zainteresirane organizacije pri stvari ne zanima nič drugega, kot kdo bo sekretar združenih pokrajin. In ko sekretarja imenuje center in je s tem v bistvu neodvisen od lokalnih organizacij, zdaj na enak način tudi on imenuje in razrešuje po svoji pokrajini. Sekretarski aparat, organiziran z vrha navzdol, je s počasi rastočo samostojnostjo združeval 'vse niti v svojih rokah'. Sodelovanje navadnih članov v dejanskem oblikovanju partijskih organizacij je postajalo vse bolj iluzorno. V preteklem letu ali letu in pol se je oblikovala posebna psihologija partijskega sekretarja, katere pglavitna značilnost je bilo prepričanje, da je sekretar sposoben odločiti o vsakem in o vseh vprašanih, ne da bi se seznanil z vsebino obravnavanega predmeta. Kar precejkrat se primeri, da tovariši, ki med službovanjem v sovjetskih ustanovah niso pokazali nikakršnih organizacijskih, poslovnih ali drugih sposobnosti, navkljub temu visokostno odločajo o gospodarskih in drugih zadevah - od tistega trenutka dalje, ko so sedli na sekretarski stolček. Taka praksa je škodljiva toliko bolj, ker slabi in izničuje občutek odgovornosti.

11. Dvanajsti partijski kongres je potekal v znamenju demokracije. Mnogi govori, ki so branili delavsko demokracijo, so se mi tedaj zdeli pretirani in v precejšnji meri tudi demagoški, zakaj zame je polno razvita delavska demokracija z diktatorskim režimom nezdržljiva. Bilo pa je popolnoma jasno, da stiska, ki je bila značilna za obdobje vojnega komunizma, naravnost kliče po živahnejši in širši partijski odgovornosti. Vsekakor je bil režim, čigar bistvene poteze so se pokazale celo pred dvanajstim kongresom, po kongresu pa se je polno razvil in zavzel dokončno obliko, veliko bolj odmaknjen od delavske demokracije, kot pa je bil režim v najhujših časih vojnega komunizma. Birokratizacija partijskega aparata je z uvedbo izbire sekretarjev dosegla nezaslišane razsežnosti. Celo v najtežjih trenutkih državljanske vojne smo v partijskih organizacijah pa tudi v tisku razpravljali o rečeh, kot je izbira strokovnjakov, partizanske enote nasproti redni vojski, disciplini in podobnem, zdaj pa niti sledu o kakšni odprti izmenjavi mnenj, kadar gre za žgoče probleme v partiji. Tako je nastal precejšen sloj partijskih delavcev v državnem ali v partijskem aparatu, ki so misel na lastno politično mnenje ali vsaj na javno izražanje takega mnenja povsem zanemarili, kot da slepo zaupajo hierarhiji sekretarjev, ki da je edini pravi kraj za ustvarjanje partijskih stališč in partijskih odločitev. Pod tem slojem, ki se odreka lastnemu mnenju, leže široke plasti partijskih množic, katerim je vsaka odločitev predstavljena v obliki zavezujočega poziva ali ukaza. V tej temeljni slojevitosti partije tiči neverjetno močan naboj negodovanja, pri katerem je en del popolnoma upravičen, drugega pa sprožajo naključne pobude. Ta negodovanja in napetosti se ne sproščajo v odkriti izmenjavi mnenj na partijskih sestankih ali z vplivom množic na delo partijskih organizacij (z volitvami partijskih komitejev, sekretarjev in podobno), marveč se kotijo in širijo na skrivnem in se sčasoma pretvarjajo v notranje gnojne bule."

12. Na dvanajstem kongresu je bila uradno sprejeta politična smer, ki govori v prid "starim boljševiskom". Ob tem, poudarjajoč, da so stari boljševiski "revolucionarni kvas partije in njena organizacijska hrbtenica", se Trocki strinja, da morajo zavzeti vse vodilne položaje v partiji. Vsekakor pa način, ko so imenovani z vrha, pomeni nevarnost, ki je toliko hujša, ker pri imenovanju sekretarjev "neodvisnost" v odnosu do onih zgoraj še zmerom ostaja v veljavi. Vse bolj rastoča nejevolja spričo ekskluzivnega in vase zaprtega aparata sekretarjev, ki se identificirajo s starim boljševisizmom, utegne imeti težke posledice pri ohranjanju ideološke hegemonije starih boljševiskov iz ilegalnih časov partije vse do današnjih dni.

13. "Namera politbiroja, da bi uveljavili proračun, ki bi temeljil na prodaji vodke, se pravi, da bi bili dohodki delavske vlade odvisni od uspešnosti ali neuspešnosti ekonomskih konstrukcij, je bila zlovešče opozorilo. Le odločni ugovori v centralnem komiteju in zunaj njega so ustavili to špekulacijo, ki bi sicer zadala poguben udarec ne samo našemu gospodarstvu, marveč tudi partiji sami; vendarle centralni komite zamisli o legalizaciji vodke ni zavrgel vse do današnjega dne. Brez dvoma obstaja notranja zveza med separatistično in vase zaprto organizacijo sekretarjev - ki je od partije bolj in bolj neodvisna - in težnjo, da bi bil proračun kolikor se le da neodvisen od uspehov ali neuspehov kolektivne partijske izgradnje. Poskus, da bi orisali vsakršno odklonilno stališče do legalizacije vodke kot pravcati zločin do partije in odstranitev tovariša, ki je terjal svobodno razpravo o tej grozljivi zamisli, iz uredniškega odbora osrednjega partijskega organa, bo ostal za vedno eden najsrमतnejših trenutkov v zgodovini partije."

14. in 15. točka sta namenjeni kritiki odločitev in ukrepov politbiroja glede na armado in na njeno visoko odgovorno oblast - revolucionarni vojaški komite. Vtem ko se v podrobnosti tega kritičnega pisanja (mestoma nadvse slikovitega) ne bomo spuščali, pa bomo ponovili tele besede: "Na nedavnem plenumu so poskušali v revolucionarni vojaški komite vsaditi skupino članov centralnega komiteja s Stalinom na čelu in šele moje nasprotovanje, izraženo na najbolj kategoričen način, je plenum odvrnilo od takojšnje uresničitve tega sklepa." Nato Trocki dodaja zgodbo, kako sta Laševič in Vorošilov postala člana revolucionarnega vojaškega komiteja, in primerja te ukrepe z akcijo zoper ukrajinski svet ljudskih komisarjev, kar je bila za tiste čase precej razvpita navada.

Petnajsta točka pisma se končuje s temile zgovornimi vrsticami: "Nič čudnega tedaj, da me je Kujbišev zavrnil, ko sem se usajal, češ da so predlagane spremembe v revolucionarnem vojaškem komiteju noč pa dan v primerjavi z uradno razglašeni vzroki; ne samo da se Kujbiševu ni posrečilo zanikati, da take spremembe so - le kako bi pravzaprav to mogel? - ampak je celo butnil vame s temile besedami: 'Zdi se nam potrebno, da se spopademo s teboj, ne moremo pa te proglasiti za sovražnika; to nas sili k takim metodom.'"

Trockijevo pismo se končuje s točkama 16 in 17. "Partija vstopa nemara v najodločilnejše zgodovinsko obdobje in prinaša s seboj težko breme napak, ki gredo na rovaš njenih vodilnih organov. Ob šesti obletnici oktobrske revolucije in na predvečer revolucije v Nemčiji je politburo dolžan pretehtati osnutek resolucije, ki terja od vsakega partijca, da o delu ilegalnih skupin znotraj organizacije obvesti partijske organizacije in GPU. Popolnoma jasno je, da so taki odnosi v partiji nezdržljivi z nalogami, ki jih utegne partija dobiti - in jih bo po vseh znamenjih sodeč tudi dobila - če izbruhne revolucija v Nemčiji. S sekretarsko birokracijo je treba napraviti konec. Partijska demokracija mora priti do veljave - vsaj v tolikšni meri, da se partija ubrani grozeče okostenelosti in razkroja. Preprostim navadnim članom partije mora biti dano, da v okviru partijskih načel in odgovornosti posameznega člana lahko izrazijo svoje nezadovoljstvo. In dobiti morajo resnično možnost, da zgradijo partijski organizacijski aparat v skladu s partijskimi pravili, predvsem pa v skladu s celotnim namenom in smislom naše partije..."

Člani centralnega komiteja in centralne kontrolne komisije vedo, da sem se medtem, ko sem se v centralnem komiteju odločno in odkrito boril proti napačni politiki, namenoma izogibal poskusom, da bi boj v centralnem komiteju podvrigel presoji ozkega kroga le nekaterih tovarišev, zlasti tistih, ki bi ob kolikor toliko sprejemljivi partijski usmeritvi zagotovo imeli v centralnem komiteju in v centralni kontrolni komisiji pomembne položaje. Prisiljen sem ugotoviti, da vsa moja prizadevanja v pre-

teklem poldrugem letu niso rodila nikakršnih sadov, to pa sproža nevarnost, da se bo partija na vsem lepem in nevede znašla v izjemno hudi krizi; in če se to zgodi, bo partija vsakogar, ki bi to nevarnost zaznal, pa nanjo ne bi javno pokazal s prstom, upravičeno obtožila, da je bolj cenil obliko kot vsebino.

Glede na nastale razmere se mi zdi, da je ne samo pravica marveč tudi moja dolžnost seznaniti s pravim stanjem stvari vsakega člana partije, za katerega menim, da je dovolj pripravljen, zrel in razsoden in zaradi tega tudi sposoben pomagati partiji, da se izvleče iz te ravnodušnosti brez frakcionaških zapletov in prekulcij."